

De Zaak Pontius

Leo Knoops

DE ZAAK

PONTIUS

Leo Knoops

Paasverhaal

Capelle a/d IJssel, mei 2012

Copyright © tekst:

Leo Knoops, Capelle a/d IJssel, 2012.

Technische ondersteuning en ® ontwerp voorkaft:

Wim Knoops, Rotterdam, 2012.

Afbeelding voorplaat:

Duccio di Buonisegna, *De eerste ondervraging van Christus door Pilatus*.

Schildering op hout, 1308-1311.

Het Rapenburg in Leiden is een voorname, bezienswaardige gracht met aan weerszijden “schoone huizen, die het vermogen en den kolossalen smaak onzer vaderen eer aandoen”, aldus Hildebrand in zijn verhaal “Gerrit Witse”, dat opgenomen is in de *Camera Obscura*. Het Academiegebouw van de Universiteit, op de hoek van de Nonnensteeg, rekent hij overigens onder de “zeer lelijke en mismaakte gebouwen”.

Het is in elk geval een zeer oud gebouw, en wordt voornamelijk gebruikt voor ceremoniële gebeurtenissen zoals oraties en promoties. Om die reden heb ik het ook, niet lang geleden, nog bezocht. Een voormalige klasgenoot, een zekere Robert Veldberg, die als historicus een lijvige studie over de Patriotten had geschreven, met het doel daarop te promoveren, had mij een uitnodiging gestuurd bij de promotieplechtigheid aanwezig te zijn. Wat ik graag deed, niet alleen vanwege mijn belangstelling voor het onderwerp, maar ook in de hoop dat er nog meer jongens van onze oude schoolklas (thans allen heren van middelbare leeftijd) aanwezig zouden zijn.

Dat bleek inderdaad het geval. In het Groot Auditorium ontdekte ik, enkele rijen achter me, tot mijn verrassing het gezicht van iemand, die op school een klas hoger dan ik had gezeten, maar die in dezelfde periode als ik deel had uitgemaakt van de redactie van de schoolkrant. Hij heette Frans van Hoorn, en was, na zijn schooltijd, tot verbazing van ieder die hem kende, naar het Groot Seminarie gegaan en pater geworden in de orde der Franciscanen. Hij had theologie gestudeerd en was gepromoveerd op een studie over, als ik het mij goed herinnerde, het Vagevuur of iets anders dat te maken had met het Hiernamaals, en uiteindelijk op een gymnasium ergens in Noord-Holland godsdienstleraar geworden. Een paar jaar geleden had ik plotseling zijn naam in de krant zien staan in verband met een of ander theologisch conflict, dat juist speelde op een moment dat er sprake was van zijn benoeming tot hoogleraar in Nijmegen. Het conflict leidde ertoe dat die benoeming niet doorging, en zelfs kwam het zo ver, dat Van Hoorn uit zijn orde trad (of werd gezet). Het fijne ervan was mij destijds wat ontgaan, maar ik nam mij voor om hem na afloop, op de receptie, aan te spreken om wat meer informatie te krijgen en te horen hoe het verder met hem ging.

En zo liep ik drie kwartier later, na de kersverse doctor te hebben gelukgewenst en een glas jus d’orange te hebben bemachtigd, tussen de andere receptiegangsters rond om te kijken of ik hem nog ergens zag. Dat viel nog niet eens mee, want het receptiezaaltje was overvol, maar plotseling tikte iemand mij op de schouder. Ik had niet hem, maar hij mij gevonden.

“Manfred! Leuk je weer eens te zien. Dat is een hele tijd geleden, niet?”

“Frans! Ik liep al naar je uit te kijken. Hoe gaat het?”

Na elkaar verzekerd te hebben dat alles goed ging en onze medische toestand bevredigend genoemd mocht worden, en onze haren aanzienlijk grijzer waren dan bij de vorige gelegenheid dat we elkaar hadden gesproken, informeerde ik naar zijn maatschappelijke situatie.

“Ik heb een tijdje geleden gelezen dat je in Nijmegen zou worden benoemd. Maar het ging uiteindelijk niet door. Hoe zat dat precies?”

Van Hoorn knikte. “Men was niet te spreken over een artikel dat ik in *De Fakkelt* had gepubliceerd. Eerlijk gezegd had ik geen idee dat het zoveel stof zou doen opwaaien, tot in Rome toe! Ik kreeg zelfs een brief van niemand minder dan kardinaal De Spada die vond dat ik me daar, in Rome dus, moest komen verantwoorden. Maar ik heb geweigerd. Dat was me toch te middeleeuws.”

“Ja, het klinkt nogal inquisitie-achtig,” zei ik. “Misschien was je wel kandidaat om als laatste in de geschiedenis als ketter te worden verbrand. Maar nu ben ik wel nieuwsgierig wat je dan precies hebt geschreven. Waar ging je verhaal dan over?”

“Nou ja... in een paar woorden is dat niet zo te zeggen. Bovendien is het hier wel wat druk en lawaaiig om het rustig uit te leggen. En trouwens: het betreft een theologisch onderwerp. Ik kan me voorstellen dat je daar niet zo in bent geïnteresseerd.”

“Dat moet je niet zeggen,” zei ik. “Het interesseert me wel degelijk. Weet je wat? Laten we ergens een biertje gaan drinken, dan kunnen we wat bijpraten. Heb je nog een uurtje of zo de tijd?”

Van Hoorn streek zich over de kin. “Tja... waarom niet? Goed idee, eigenlijk. Ik krijg in feite niet vaak de kans om met een objectieve buitenstaander van gedachten te wisselen. Ja, laten we dat doen. Heb je Veldberg al gefeliciteerd? Laten we dan meteen maar gaan. Waar had je heen gewild?”

“Wat vind je van café Einstein, aan de Nieuwe Rijn?” vroeg ik. “Mooie, ruime en gezellige zaak, ongeveer tien minuten lopen.”

Van Hoorn knikte. “Mij best. Kom mee dan.”

Café Einstein ligt in het centrum van Leiden, pal naast de befaamde overdekte Koornbrug, en vlak bij de Burcht en de Hooglandse kerk. Het beschikt over een ruim terras aan het water, maar vanwege het winderige weer gingen we maar binnen voor het raam zitten, met uitzicht op de stadhuistoren.

Ik bestelde een Trappistenbiertje, maar Van Hoorn vond dat hij, als Francisciaan, geen bier van een concurrerende orde kon drinken, en vroeg om een pils.

“Maar niemand ziet toch dat je een Francisciaan bent,” merkte ik op. “Vroeger droegen jullie die bruine pijpen met zo’n kap, maar je bent nu in burger, om het zo maar te noemen.

Trouwens: ik heb gehoord dat je niet meer tot die orde behoort. Je zou uitgetreden zijn. Is dat nou zo of niet?”

“Er is sprake van geweest,” zei Van Hoorn, “maar onze *Provinciaal* (het hoofd van de orde in Nederland) heeft me verzekerd dat hij me steunt, en raadde me sterk af om zelf uit te treden, ook al had hij persoonlijk ook wat bedenkingen tegen sommige van mijn opvattingen.”

“En wat is dan het probleem met die opvattingen?” vroeg ik. “Ik ben natuurlijk geen theoloog... ik moet, als ik dat woord hoor, altijd denken aan wat Fons Jansen zei: een theoloog is iemand die alles kan bewijzen, op voorwaarde dat het onzichtbaar is. En: als een theoloog iets nieuws heeft bedacht, moet hij daarna alle mogelijke moeite doen om aan te tonen dat het niet nieuw is. Nou, vertel eens: wat heb jij voor nieuws bedacht?”

“Het heeft allemaal te maken met de dood van Christus, aan het kruis,” zei Van Hoorn. “Wat zijn nu eigenlijk, theologisch gezien, de consequenties van die dood? In de christelijke leer wordt er een koppeling gemaakt naar de zogenaamde zondeval. Ooit zou de mens zich van God hebben afgewend, en daardoor zijn afgesneden van de mogelijkheid de Hemelse Zaligheid te verwerven. Door het optreden van Jezus, die later – op het Concilie van Nicea, dat zo’n driehonderd jaar na zijn dood is gehouden – tot niets minder dan Zoon van God is gepromoveerd, is die banvloek opgeheven, ongeveer net zoals in een sprookje de betovering door een boze toverheks ook uiteindelijk kan worden beëindigd als een goede fee of een dappere prins een bepaalde handeling verricht. In dit geval zou de nare dood van Jezus aan het kruis God op een of andere wijze dusdanig blij en tevreden hebben gestemd dat Hij de Hemelpoort weer open kon zetten. Als kind vroeg ik me al af of God nu werkelijk niet bij machte is geweest om een wat minder macabere manier te verzinnen. Maar goed, via deze bloederige procedure zijn we dus “verlost”, iets wat ons jegens Joden, Romeinen en Judas, die hier de hand in hebben gehad, tot grote dankbaarheid zou moeten stemmen, als je er goed over nadenkt. Als Judas Jezus niet had verraden, was hij niet gekruisigd, en wij niet verlost. Dus eigenlijk zou Judas heilig moeten worden verklaard, enfin van die hele theologische constructie ben ik me steeds meer gaan afvragen of die nog wel iets met de werkelijkheid te maken heeft.”

Ik dacht even na. “Ja, maar het gaat toch niet alleen om die kruisdood? Kern van de leer is, als ik het goed heb onthouden, het feit dat Christus na zijn dood weer is verzezen, en daarmee de

dood heeft overwonnen. Zeg ik het zo goed? Volgens Paulus is zelfs die wederopstanding de kern van het geloof.”

“Dat is ook zo,” beaamde Van Hoorn, “maar de vraag is dan wat je onder dat woord ‘wederopstanding’ moet verstaan. Ik zie dat zo: Christus was dood, maar desondanks werd zijn leer daarna op veel grotere schaal verbreid dan tijdens zijn leven het geval was. Er zijn nu zo’n miljard christenen op de wereld. Als dat geen wederopstanding is weet ik het niet meer. Je kunt het vergelijken met de dood van Martin Luther King. Toen hij werd vermoord betekende dat bepaald niet het einde van zijn politieke invloed, integendeel: die werd door zijn dood juist duizendvoudig versterkt.”

“Dus volgens jou,” zei ik, “is Christus niet werkelijk uit zijn graf opgestaan?”

Van Hoorn gaf niet dadelijk antwoord. Hij ledigde zijn glas, en staaarde even zwijgend uit het raam.

“Ik denk,” zei hij tenslotte langzaam, “dat er iets heel anders heeft plaatsgevonden. Volgens mij is er niet alleen nooit sprake geweest van een verrijzenis uit het graf, in letterlijke zin, maar ik begin steeds meer tot de overtuiging te komen dat Jezus zelfs nooit is gekruisigd!” Ik staaarde hem aan. “Wat? Maar dat staat toch in het Nieuwe Testament? Het verhaal is in alle vier de evangeliën terug te vinden. Hoe kom je daar nu in vredesnaam bij?”

“Juist door die teksten eens wat nauwkeuriger te lezen, en wat dieper na te denken over wat er wordt verteld,” zei Van Hoorn. “Het houdt me al jaren bezig, en het is moeilijk er met anderen over te praten, vooral als je met rechtzinnige gelovigen te maken hebt. Het idee dat Jezus *niet* gekruisigd zou zijn zou voor de meeste mensen onverteerbaar zijn. De hele christelijke kunst is ervan doordrenkt, de schilderkunst, de muziek, denk alleen maar aan de Matthäus Passion... Maar niettemin: ik ben er aan gaan twijfelen. En als je nog even de tijd hebt, wil ik je wel eens uitleggen waarom. Als je het horen wilt, tenminste.”

“Ik wil het zeker horen!” zei ik gretig. “Ik bestel even een nieuw rondje, en dan ben ik één en al oor.”

Spoedig waren we weer van volle glazen voorzien. Van Hoorn nam een diepe teug, zette zijn glas neer, en stak van wal.

“Waar ik mee begonnen ben is nadenken over de centrale figuur in de hele geschiedenis van die kruisiging. Wie is dat geweest? Daarover kan geen twijfel zijn: het was Pontius Pilatus. Het mogen dan de Joodse Oudsten en Schriftgeleerden zijn geweest die Jezus dood wensten en hem aldus veroordeelden, ze hadden verder niet de bevoegdheid zo’n vonnis ook te laten voltrekken. Dat mocht alleen het wettige gezag doen, en dat lag in die tijd in handen van de Romeinse bezetters. Ze waren dus genoodzaakt zich tot Pilatus te wenden en hem ervan te overtuigen dat Jezus iemand was die nodig geëxecuteerd moest worden. Zodat Pilatus dus ineens werd geconfronteerd met een opgewonden menigte, een soort *lynch-mob*, die op zijn stoep verscheen, en luidkeels om een doodvonnis schreeuwde. En op dat punt ben ik me gaan afvragen: hoe zou Pilatus als Romeins gouverneur (een soort Seyss-Inquart) hier op hebben gereageerd? Hij kan als gewetensvol Romeins ambtenaar toch moeilijk de neiging gehad hebben deze troep moordlustigen maar meteen hun zin te geven? Als je nu kijkt wat het Evangelie daarover zegt, blijkt inderdaad dat hij daar erg weinig voor voelde. Dat is het eerste wat opvalt, en dat kun je afleiden uit diverse passages. Hij vraagt verschillende keren: Maar wat heeft hij dan gedaan? En: Moet ik dan uw koning kruisigen laten? Een keer staat er zelfs onomwonden: Ik kan geen schuld in hem ontdekken, en hij nodigt Jezus ook uit zich te verdedigen... Kortom: het is aan alle kanten duidelijk, dat hij, Pilatus, er niets voor voelt de Joden hun zin te geven. Dat is alvast punt één. Maar dat is niet het enige. Wat denk je dat eigenlijk zijn functie was? Waarom zat hij daar in Jerusalem?”

“Tja, wat je zelf net zei: hij was daar landvoogd, gouverneur dus,” zei ik. “Hij bestuurde dat land namens Rome, en moest dus de orde handhaven.”

“Exact!” Van Hoorn knikte. “Daar komen we bij punt twee: als hij die schreeuwende amokmakers gewoon hun zin zou geven zou dat in lijnrechte strijd zijn met zijn taken en plichten: hij werd verondersteld te zorgen voor rust en orde, en zijn eerste zorg zou dus behoren te zijn: onmiddellijk de opgejutte menigte op krachtdadige wijze laten verspreiden, en desnoods een paar raddraaiers een kopje kleiner laten maken om er de wind onder te houden. Het zou een handelwijze geweest zijn die door de omstandigheden gewoon werd voorgeschreven. Als hij dat niet zou doen zou hem dat door zijn superieuren in Rome beslist zwaar worden aangerekend. En dat niet alleen. Hij zou ook – en dat is dan al het volgende punt – in de ogen van de Joden een behoorlijk gezichtsverlies hebben geleden; door ze zo gemakkelijk hun zin te geven zou hij immers zijn eigen gezag ondermijnen? Binnen de kortste keren zouden ze dan wellicht wéér op zijn stoep staan met iemand aan wie ze een hekel hadden. En daarmee hebben we dan een zwaarwegend derde punt: zijn prestige zou hierdoor beschadigd kunnen raken.”

Hij zweeg. “Drie punten dus, die minstens de vraag wettigen of Pilatus ook maar enige bereidheid had om aan de Joodse wensen gehoor te geven. Maar er is nog een vierde punt, en dat is zeker zo belangrijk als de vorige drie punten samen, en dat is dit: *Zijn vrouw was er fel op tegen!* Dat valt duidelijk te lezen in het evangelie van Mattheüs. Als je niet beseft hoe belangrijk dat is, maak dan maar eens een praatje met iemand die getrouwd is. Als er verschil van mening is over – ik noem maar wat – de volgende vakantiebestemming, dan is het in 99 van de 100 gevallen de vrouw die haar zin krijgt. Als de man iets wil, en de vrouw is er tegen, dan gaat het maar zelden door. Ik heb het zelfs meer dan eens gehoord, dat na een verhuizing de vrouw, die aan het nieuwe huis niet kon wennen, het voor elkaar kreeg dat men weer terugverhuisde. Tel dat er nu eens bij op: Pilatus, die toch al afkerig tegenover de Joodse eisen stond, krijgt een smeekbede van zijn vrouw er niet op in te gaan. Zou hij het dan uiteindelijk toch hebben gedaan? Hoe langer je daarover nadent, hoe onwaarschijnlijker het wordt!” “Zo bezien... tja. Het is inderdaad wel gek, als je dat soort overwegingen de revue laat passeren,” gaf ik toe. “Maar ja, volgens alle evangeliën is hij uiteindelijk toch door de knieën gegaan.”

“Dat is de vraag,” zei Van Hoorn. “Daar kom ik dadelijk op terug, want ik wil eerst nog een vijfde punt noemen, dat – wat mij betreft – de doorslag geeft, en dat het in mijn ogen nagenoeg onmogelijk maakt dat Pilatus de kruisiging heeft laten uitvoeren, en dat is het volgende.”

Hij dacht even na hoe zijn doorslaggevende punt te formuleren en hernam toen: “Wat opvalt als je de evangeliën leest is de aandacht, die Jezus overal trekt. Steeds is sprake van een ‘grote menigte’ die hem volgt en die constant aan zijn lippen hangt als hij weer ergens een toespraak houdt. Denk aan de Bergrede. Een keer zelfs, aan de oever van een of ander meer, is hij genoodzaakt met een bootje van wal te steken omdat het op de oever zwart staat van de mensen. Hij moet wel een buitengewoon fascinerende persoonlijkheid zijn geweest, die mensen enorm wist te boeien. Blijkbaar was het voor iedereen die met hem te maken kreeg onmogelijk om niet in zijn ban te raken en ademloos naar hem te luisteren. Welnu, zou het met Pilatus anders zijn geweest? Uit de teksten blijkt dat Pilatus hem heeft verhoord; of dat onder vier ogen was staat er niet bij, maar in ieder geval moet zich een gesprek ontwikkeld hebben dat zelfs een wat filosofische wending nam, toen de vraag naar boven kwam wat onder ‘waarheid’ moest worden verstaan. We weten natuurlijk niet hoe lang het gesprek heeft geduurd, maar uit het feit dat ze elkaar überhaupt gesproken hebben, volgt dat er toch even een zekere verstandhouding is geweest, en je mag toch aannemen dat Pilatus ook – hoe kort ook – zich moeilijk zal hebben kunnen onttrekken aan de aantrekkingskracht die Jezus klaarblijkelijk heeft bezeten. Welnu...”

Hij ledigde zijn glas en zette het met een klap neer. “Als je net van man tot man van gedachten hebt gewisseld met iemand die duidelijk je sympathie opwekt, terwijl buiten een

ongure menigte om diens dood staat te brullen, en je absoluut geen zin hebt om dat geteisem hun zin te geven, hoe waarschijnlijk is het dan, dat je die man zonder blikken of blozen ter dood veroordeelt? En dan ook nog een bijzonder gruwelijke dood! Kun je je dat voorstellen? Nou, ik niet. Dat kan gewoon niet gebeurd zijn!”

Ik zei niets. Van Hoorn had zijn ellebogen op tafel gezet en staarde, met zijn handen onder zijn kin, hoofdschuddend naar buiten. Het leek mij een geschikt moment even een nieuw rondje te bestellen.

Nadat de ober de glazen had neergezet hervatte Van Hoorn zijn betoog.

“Pilatus zat nu nog met het probleem de Joden tevreden te stellen zonder daarvoor een gerechtelijke moord te behoeven te begaan en zijn vrouw tegen zich in het harnas te jagen. Je weet hoe hij dat geprobeerd heeft op te lossen: hij zou het volk de keus geven of Jezus vrij te laten of een of andere crimineel, genaamd Barabbas. Waarna de leiders van het volk ervoor zorgden dat iedereen braaf ging roepen dat Barabbas moest worden vrijgelaten, daarmee ogenschijnlijk het plan van Pilatus doorkruisend.”

“Ogenschijnlijk?” vroeg ik verbaasd. “Maar er staat toch dat uiteindelijk inderdaad Barabbas werd vrijgelaten, en Jezus gekruisigd?”

“Jawel, maar er staat nog iets bij, iets essentiëls,” zei Van Hoorn. “Er staat namelijk: Jezus liet hij geselen, en daarna afvoeren ter kruisiging, of zoiets. Dat is van belang.”

“Waarom?” vroeg ik.

“Nu, heb je ooit die film ‘The Passion of the Christ’ van Mel Gibson gezien? Er was veel kritiek op die film vanwege de wel erg bloederige scènes, die de film een nogal hoog ‘abbatoir-gehalte’ gaven, zoals ik ergens las. Maar in elk geval gaf die film je wel een erg duidelijk beeld van hoe iemand er na zo’n geseling uitzag: zo toegetakeld en van top tot teen onder het bloed, dat zelfs je eigen moeder je van dichtbij niet meer zou herkennen.”

Ik wilde net een teug bier nemen, maar zette mijn glas weer neer.

“Wou je me nu gaan zeggen...”

“Ja, waarom niet? Wat was voor Pilatus eenvoudiger dan zijn ondergeschikten bevel te geven Barabbas ongelukkig te geselen, en hem, aldus onherkenbaar verminkt, omringd door soldaten, te laten wegvoeren? En dan ook nog samen met twee andere bandieten, die ongetwijfeld op soortgelijke wijze waren toegetakeld? Jezus kon hij gemakkelijk ergens in of onder zijn paleis verborgen houden tot de hele tierende meute uit het gezicht en uit het gehoor verdwenen zou zijn. Zo had hij toch zijn plicht gedaan, zonder geweld tegen het volk te hoeven gebruiken, zonder zijn geweten en zijn sympathie te schaden, en bovendien geen ruzie met zijn vrouw. Hoe voor de hand liggend, allemaal!”

Hij glimlachte. “Natuurlijk moest Jezus zich onverwijld uit de voeten maken. Waar hij heen is gegaan weet ik niet, maar volgens het evangelie van Lucas werd hij reeds enkele dagen later gezien door twee van zijn leerlingen, die naar Emmaus onderweg waren. Waarschijnlijk had hij zich vermomd, want er staat nog bij dat ze hem niet meteen herkenden. Maar later dus wel. En verder hoefde Pilatus alleen nog maar een paar dagen de schijn op te houden dat Jezus dood was. Dat werd hem nog gemakkelijker gemaakt toen een zekere Jozef van Arimatea zich bij hem meldde, een vriend van Jezus die verlof vroeg hem in zijn eigen graf te mogen begraven. Natuurlijk kon Pilatus weinig anders doen dan de man geruststellen en hem te onthullen dat zijn vriend niet dood was, maar het bood hem de gelegenheid om de indruk, dat Jezus dood en begraven was, te bevestigen door bij het graf demonstratief een peloton soldaten op wacht te zetten, die er nog een of twee dagen gebleven zijn. Toen ze eenmaal weg waren, kwamen enkele vrouwen en leerlingen van Jezus naar het graf, om zijn lichaam te balsemen, en wat vonden ze daar, volgens het evangelie?”

Ik leunde verbijsterd achterover en knikte. “Inderdaad. *Ze vonden het graf ledig.* Geen wonder, als jij gelijk hebt tenminste. Dan heeft hij er dus gewoon nooit in gelegen.”

“Het is ook opmerkelijk,” zei Van Hoorn peinzend, “dat verderop in het evangelie Jezus nog een paar keer gewoon temidden van zijn leerlingen is en met hen praat. Een keer staat er zelfs dat ze, na de visvangst, samen met hem ontbijten. Je zou zo zeggen dat als Jezus gestorven was, en dus als een soort uit het dodenrijk opgestane geest was teruggekeerd, hij geen menselijk voedsel meer nodig zou hebben, maar jawel hoor, hij zat blijkbaar smakelijk mee eten. Hij heeft een gesprek met Petrus, die het blijkbaar niet krankzinnig vond dat hij van gedachten zat te wisselen met iemand die uit het graf was herrezen.”

“Wat ik zelf me altijd al heb afgevraagd,” zei ik, “is waarom Jezus na zijn wederopstanding alleen maar aan zijn leerlingen en vrienden is verschenen. Als hij door te verrijzen zijn goddelijkheid had willen aantonen had hij natuurlijk juist aan zijn *vijanden* moeten verschijnen, dus aan Herodes, en Annas & Kaifas. Dat zou een verpletterende indruk gemaakt hebben.”

“Daar heb je gelijk in,” zei Van Hoorn. “Maar in feite had Jezus natuurlijk alle redenen om juist de openbaarheid te mijden. Hij was immers niets anders dan een ontsnapte ter dood veroordeelde! Hij is daarom ook niet in de buurt van Jeruzalem gebleven, maar naar Galilea uitgeweken. Dat lees je in het laatste hoofdstuk van Mattheus, waarin hij de vrouwen mededeelt dat zijn leerlingen hem daar zullen kunnen vinden. Het was ook niet dom gezien van de Apostelen om daarna het verhaal van de Verrijzenis te gaan uitdragen. Ze konden moeilijk aan de grote klok gaan hangen dat Jezus nog leefde en aldus diens leven alsnog in gevaar brengen! En dat niet alleen: het diende ook om hun eigen prediking meer kracht bij te zetten. Want voortaan spraken ze thans namens Iemand, die door een Goddelijke ingreep uit de dood was opgestaan, en dus zelf ook Goddelijk of van Goddelijke oorsprong moest zijn. Dat plaatste hun prediking in een bovennatuurlijk licht, om het zo te zeggen, en hun succes was dan ook enorm.”

“Ik snap het,” zei ik. “En ik begrijp nu ook onderhand steeds beter dat je moeilijkheden met je superieuren hebt gekregen. Als jouw ideeën geaccepteerd zouden worden zou de hele catechismus herschreven moeten worden, en de kerkelijke kunst van de afgelopen 2000 jaar komt in een volkomen ander daglicht te staan. De hele liturgie komt op losse schroeven te staan... Enfin, het eind is zoek.”

Van Hoorn knikte. “Inderdaad. Vandaar al die klemmende beroepen die op mij zijn gedaan hierover niet verder te publiceren, en onder ons gezegd: dat ben ik ook niet langer van plan. Wat heeft het voor nut? Wie is ermee geholpen als ik kan aantonen dat dat hele verhaal van kruisdood en wederopstanding buitengewoon onwaarschijnlijk is? Als men dat allemaal graag wil blijven geloven, wat geeft dat dan eigenlijk? Je doet er niemand kwaad mee, tenslotte, en op allerlei kerkelijke twisten en afscheidingen zit ook niemand te wachten. Dat laten we maar aan de protestanten over.”

“We blijven dus gewoon Pasen vieren!” zei ik, en hief het glas. “Zolang het duurt tenminste. Want wat de christelijke betekenis ervan is weet over een paar jaar, naar mijn indruk, zo goed als niemand meer. Dus is het inderdaad niet nodig je er druk over te maken.”

“Zo is het,” zei Van Hoorn. “En ik blijf ook gewoon bij die gelegenheid ‘Zalig Pasen’ zeggen hoor. Het feest houdt net zo goed zijn waarde als dat van Sinterklaas, van wie ook nagenoeg niets bekend is, wat niemand belet om het elk jaar vrolijk te vieren!”

“Laten we het daarop houden,” beaamde ik, onderwijl de ober wenkend om af te rekenen.

“Zeg, ik ga weer eens richting station. Waar moet jij naartoe?”

“Ook naar het station,” zei Van Hoorn. “Ik moet de trein naar Haarlem hebben. En jij?”

“Ik moet naar Rotterdam,” zei ik. “Laten we maar opstappen.”

Op weg naar het station, ter hoogte van de Beestenmarkt viel me plotseling iets in.

“Zeg Frans, stel dat je gelijk hebt, en Christus is helemaal niet aan het kruis gestorven... hoe zou hij dan aan zijn einde zijn gekomen? Gewoon een natuurlijke dood? En heeft hij verder dan in het verborgene geleefd?”

“Daar heb ik ook vaak over nagedacht,” zei Van Hoorn, “en ik heb wel een paar ideeën, maar dat is verder pure fantasie. Dat wil je niet horen.”

“Dat wil ik wèl horen,” zei ik. “Je hebt al zoveel verrassends verteld, dit kan er ook nog wel bij!”

“O, nou goed dan. Maar praat er verder met geen mens over,” zei Van Hoorn, “want ik kan het moeilijk hard maken... Heb je er wel eens bij stilgestaan dat onze christelijke leer eigenlijk helemaal niet van Christus zelf afkomstig is? Ik bedoel: die leer is natuurlijk wel gebaseerd op de dingen die hij, volgens de evangeliën, gezegd zou hebben, maar het is op zijn minst twijfelachtig of het ooit zijn bedoeling was een nieuwe kerk op te richten. Dan zou hij namelijk wel het een en ander op schrift hebben gezet. Maar hij heeft nooit, voor zover we weten, een letter geschreven, gek genoeg. Alles is door anderen op papier gezet. En dan met name door de apostel Paulus. Die wordt dan ook vaak gezien als de eigenlijke stichter van het Christendom.”

“Ja, dat klopt,” zei ik. “Wat wou je daar mee zeggen?”

“Misschien wàs Paulus wel Jezus!” zei Van Hoorn nuchter. “Je moet eens lezen wat er over hem, over Paulus dus, staat in de Handelingen der Apostelen. De echte, oorspronkelijke Paulus heette in feite Saulus, en was iemand die juist fel op de christenen gebeten was, en ze te vuur en te zwaard vervolgde. Nu, volgens het verhaal in de Handelingen der Apostelen is Saulus op weg naar Damascus om daar de christenen het leven zuur te gaan maken, als hij na een bliksemslag ter aarde wordt geworpen en een donderende stem uit het Heelal hoort: ‘Hee! Gij daar! Waar zijn wij mee bezig?’ of zoiets. Dezelfde stem sommeert hem dan zich naar Damascus te begeven en daar op nadere instructies te wachten. Saulus is inderdaad een paar dagen daar ondergedoken geweest, en blijkt vervolgens een volkomen metamorfose te hebben ondergaan: van vervolger is hij plotsklaps veranderd in de meest prominente verspreider van het christendom! Hij heet dan ook voortaan Paulus, maar die verandering is wel dusdanig radicaal, dat je je kunt afvragen of Saulus en Paulus nu werkelijk wel een en dezelfde persoon geweest zijn. Wat het lot van Saulus is geweest is natuurlijk niet na te gaan, maar als hij nu eens ten gevolge van die bliksemklap om het leven zou zijn gekomen, zou dat voor de aanhangers van Jezus een uitgelezen gelegenheid zijn om hem, Jezus dus, de plaats van Saulus te laten innemen en daarna met vereende krachten te gaan werken aan de verspreiding des geloofs.”

Hij glimlachte. “Stel je voor dat dat zo is: dan is de grondlegger van het christendom dus toch niemand minder dan Christus zelf geweest, wat meteen het miraculeuze succes van die missie verklaart, nou ja, min of meer.”

“Tja... nu, of je gelijk hebt of niet valt natuurlijk niet te zeggen,” zei ik, “maar ik vind het op zijn minst goed gevonden. Ik heb de afgelopen jaren wel vreemdere theorieën gelezen.”

We hadden inmiddels het station Leiden Centraal bereikt. “Nou Frans, ik moet geloof ik op het achterste perron zijn, dus laten we hier maar afscheid nemen. Is het goed als ik je binnenkort nog eens opbel? Ik vind dit allemaal boeiend genoeg om er nog eens nader over van gedachten te wisselen.”

“Ik zou het op prijs stellen,” zei Van Hoorn, en drukte me de hand. “Tot ziens, Manfred!”

* * *

De reis van Leiden naar Rotterdam duurt met de intercity een dik half uur, net mooi om de krant te lezen, maar nu stond mijn hoofd daar niet naar. Mijn gedachten waren nog geheel in beslag genomen door het betoog van Van Hoorn over de rol die Pilatus bij de kruisiging van

Christus had gespeeld. Ik kon er geen speld tussen krijgen, maar of de zaken zich ook werkelijk zo hadden toegedragen zouden we natuurlijk nooit zeker weten. We moesten het doen met de verslagen uit het Nieuwe Testament, die alle vele jaren na de dood van Christus waren geschreven. Het evangelie van Johannes zou zelfs pas rond het jaar 100 tot stand zijn gekomen. Stel nu eens dat Van Hoorn gelijk had, en dat zijn theorie bewezen zou kunnen worden... misschien zou hij dan wereldwijde bekendheid krijgen, maar zeer waarschijnlijk zou hij daar niets van moeten hebben; hij was en bleef nu eenmaal een eenvoudige Franciscaan, gehecht aan armoede, eenvoud en bescheidenheid, en niet bepaald verlegen om eer en roem, laat staan rijkdom. En er was, bedacht ik verder, ook nog de mogelijkheid dat het juist helemaal niet zoveel stof zou doen opwaaien. Per slot van rekening bestaan er al zoveel boeken over dat onderwerp, en ook de meest sensationele worden na verloop van tijd weer vergeten.

Er zat nog een ander aspect aan de zaak, dacht ik glimlachend. Van Hoorn had een vergelijking gemaakt met het feest van Sinterklaas, of Sint Nicolaas van Myra, zoals hij officieel heet. Wat over het leven van deze Sint Nicolaas historisch vast staat is zo goed als niets. Hij leefde – waarschijnlijk – in de vierde eeuw, en de verhalen over hem kunnen even goed voor een deel slaan op een naamgenoot, die wat later in diezelfde streek leefde. Stel nu eens dat zeer nauwkeurig historisch onderzoek uiteindelijk aan het licht zou brengen dat “onze” Sint Nicolaas nooit werkelijk bestaan heeft. Zou dat erg sensationeel zijn? Welnee! Er zou op zijn hoogst een stukje op pagina zoveel van de krant over worden gepubliceerd. Mensen die het zouden lezen zouden denken: Nee maar! Sinterklaas heeft dus nooit bestaan, en dan gewoon tot de orde van de dag overgaan. Het bericht zou na een paar dagen al zijn vergeten, en in november zou Sinterklaas weer gewoon op feestelijke wijze worden ingehaald, en de kinderen zouden als vanouds hun schoen blijven zetten, enz. Hoe komt dat? Het antwoord was natuurlijk dat het feest zich in de loop der eeuwen heeft *ontwikkeld* tot wat het nu is, en aldus steeds verder los is komen te staan van zijn (vage) oorsprong. Het is gegroeid, er zijn steeds nieuwe verhalen en liederen bijgekomen, en een heel stelsel van gebruiken en tradities (pepernoten strooien, surprises maken), en nieuwe ontwikkelingen zullen ongetwijfeld nog komen, door bijvoorbeeld het Sinterklaasjournaal op de TV. Kortom: wat ooit de oorsprong van het feest is geweest is al eeuwen lang van geen enkel belang meer. Het zijn de in de loop der tijden gegroeide tradities ervan geweest die gemaakt hebben dat het nu staat als een huis.

En op analoge wijze kun je zeggen dat, hoezeer ook de oorsprong van het christendom in het duister ligt, er een beschaving en een cultuur uit zijn voortgekomen die het gezicht van de hedendaagse samenleving hebben gevormd en bepaald. De kathedralen van Reims en Chartres zijn eruit ontsproten, de schilderijen en beeldhouwwerken van de grootste meesters die ooit geleefd hebben, de muziek van Bach, Mozart, Pergolesi, Palestrina en noem maar op. Zonder het verhaal van de kruisdood zouden we het hebben moeten doen zonder het *Stabat Mater* van Rossini, om maar iets te noemen, en zonder... Er schoot me iets te binnen: ik had mijn MP3 speler bij me. Ik haalde het apparaatje tevoorschijn en stak de dopjes in mijn oren. Inderdaad, wat doet het er toe of het *echt* is gebeurd of niet, dacht ik, achteroverleunend. Dit hebben we er in ieder geval aan overgehouden. En heeft eeuwigheidswaarde.

En terwijl de trein in volle vaart Delft voorbij denderde bleef ik, met mijn ogen dicht, luisteren naar het slotkoor van de *Matthäus Passion*, van Johann Sebastian Bach.

Einde

